

Фольклор – для дальших генерацій На Земпліні розпочали унікальний проєкт

Вишньоземплінський культурно-освітній осередок (ВКОО) (Hornozemplínske osvetové stredisko) почав систематично архівувати та оцифрувати (digitalizovať) найдавніші фольклорні зразки за допомогою сучасних технологій. Їх наміром є скласти суцільний документ матеріальної і

візуально – одяг», – наголосила вона, додавши, що велика кількість ансамблів чи колективів використовує народні або сценічні костюми без чітких ознак чи зразків своєї спільноти.

За допомогою етнологів в оцифровці – диджиталізації бере участь фотограф та вчи-

Що кажуть фольклористи про ідею?

Катарина Митришинова, керівник фольклорної групи «Банчан» з Банського, вихваляє таку ідею. «Векторизація принесе велику користь не лише нашій групі, а й іншим в окрузі. Село Банське вже майже 30 років організовує окружне змагання фольклорних колективів, де журі оцінює не лише спів, а й костюми. Багато разів костюм є визначальним фактором для просування колективів до крайових змагань. Сьогодні ми виглядаємо майже однаково, і завдяки векторизації кожне село буде іншим – автентичним, впізнаваним та типовим своєю вишивкою, своїм узором. Виходячи з дослідження, будемо знати, в якому напрямку ми повинні йти, коли йдеться про тра-

▲ Етнолог Марек Сабол тримає в руках святкову сорочку з села Банське початку 20 століття разом з Мартиною Юрчовою біля лляної блузки, призначеної для звичайного робочого дня в 1902 – 1920 роках. Джерело: акт

Банське – колишнє русько-українське село. В наш час воно проходить швидким процесом асиміляції. Говірку села ще на початку минулого століття досліджував український мовознавець Іван Панькевич. В своїй книзі «Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей» вмістив зразок говірки села з 1928 р. від Михайла Беґала (1876 р. н.).

духовної культури всіх 68 сіл регіону. Першим є село Банське, звідки етнологам вдалося отримати велику кількість рідкісних артефактів, які лежали забутими. Завдяки їх роботі оригінальні народні орнаменти можна відродити.

Директорка ВКОО Мартина Юрчова вже багато років співпрацює з селами та фольклорними колективами і організовує змагання для них. «Під час змагань оцінюються не лише спів чи танці, а й

тель в одній особі Радован Церула. «Після фотографування фотографії буде опрацьовано в графічній програмі, де візерунки перемальовуються до т.зв. векторів», – пояснює він. Усі узори вручну перемальовуються точка за точкою, а потім групуються разом для формування оригінального орнаменту. Він не буде зовсім один в роботі, допоможуть йому учні Середньої школи мистецтв ім. А. Дубчека у Воронові н/Т.

диційний одяг, і саме завдяки цьому глядачі чи інші групи зможуть локалізувати нас», – сказала Катарина Митришинова.

Джерело:

Vranovské novinky.

Пряшів хоче стати «Культурною столицею Європи»

Пряшів вирішив подати заявку на звання «Культурної столиці Європи» в 2026 році і одержати інвестиції в сумі кількох десятків мільйонів євро. За задумом місцевих властей, це має стати культурним рестартом, що може принести і нові робочі можливості.

«Культурна столиця Європи» – статус міста, який призначається Європейським Союзом терміном на один календарний рік, на протязі якого місту надається можливість демонстрації свого культурного життя та культурного розвитку. Мета програми – зближення європейців на основі співпраці в сфері культури, полегшення економічного, політичного та культурного об'єднання країн.

Крім Фінляндії, в 2026 році і Словачка Республіка має можливість претендувати на звання «Культурної столиці Європи». Місто Пряшів вирішило скористатися цією унікальною можливістю взяти участь у боротьбі за престиж-

ний титул, що вже допомогло декільком європейським містам. Попередні європейські столиці культури, включаючи сусідні Кошиці, показали, що одержання титулу може бути надзвичайною можливістю для культурного рестарту всього міста та відродження культурних центрів міста. Крім того, це звання може зробити Пряшів більш привабливим для нових відвідувачів, допоможе підтримати розвиток творчості та, не в останню чергу, принесе місту міжнародне визнання.

Кандидатурі Пряшева на європейську столицю культури 2026 року вже дали зелене світло і в Міській раді. Приєднання до проєкту може дати Пряшеву кілька вагомих переваг у всіх сферах. Інвестиції в сумі десятків мільйонів євро для міста-переможця Пряшева можуть піти в інфраструктуру та принести фінансову премію в розмірі 1,5 мільйона євро. Цей проєкт також може створити сотні нових та стійких робочих місць у сфері культури. В рамках проєкту можна було б провести всебічну зміну обличчя міста та перетворити його в культурного лідера в європейському масштабі. Проїшла б трансформація міста в інфраструктурі, культурі і в свідомості жителів.

Підготовчий етап обійдеться в 60 000 євро. Завданням забудовника (spracovateľa) буде запросити експертів проєкту кандидатури міста Кошиць у 2013 році і приєднатися до команди з реалізації. Ще одна умова – проєкт включає культурні об'єкти, що належать місту Пряшеву, включаючи міські установи культури.

У минулих роках «Культурними столицями Європи» були, наприклад, Афіни (1985), Флоренція (1986), Амстердам (1987), Західний Берлін (1988), Париж (1989), в 2000 році Прага, в 2013 році Кошиці, а в 2015 році – Пльзень.

◆ Щоб знову не забути... ◆

Глоса

Президентка Словачкої Республіки Зузана Чапутова в недавній телефонічній розмові з президентом України Володимиром Зеленським підтвердила його запрошення на відвідини Словаччини. За дипломатичними правилами, але так кажуть і правила звичайних міжлюдських відносин, якщо ти колись когось відвідав, то треба і його запросити до себе.

Пані президентка Словаччини відвідала Україну з офіційним візитом в половині вересня минулого року. Переговори торкалися економічних реформ в Україні, боротьби з корупцією, ситуації на сході України, використання аеродрому в Ужгороді та багатьох інших питань, які цікавлять

обидві сторони. Щось ми не зачули нічого про національні меншини – словацьку в Україні, українську в Словаччині. Може, для того був коротким час відвідин, може, це не аж так важлива тематика для переговорів найвищих представників двох сусідніх країн, може, це недостатнє знання даної проблематики. Але це можна брати лише як певні спекуляції. Фактом залишається, що були часи, коли і найвищі представники країн інтересувались цим питанням, зустрічалися з представниками своїх національних меншин, ба, навіть, час од часу, залучали їх у склад своїх делегацій.

Для того, щоб пані президентка детально ознайоми-

лася з життям і проблемами української меншини в Словаччині і так могла фундовано говорити на цю тему в Києві, була ідеальна нагода два-три дні перед її офіційним візитом України, коли вона відвідала Пряшів та декотрі інші міста Східної Словаччини і в її програмі навіть була зустріч з представниками національних меншин. Її радники з цих питань повністю ігнорували якусь там українську меншину і всі ті її організації та інституції, які мають осередок у Пряшеві, але не забули включити в програму відвідини СНМ – Музею русинської культури та зустріч з ромськими студентами. Радники якось прибули, що пані президентка через два дні їде у Київ і що в

Пряшеві є центральні органи Союзу русинів-українців СР, що тут знаходиться Словацько-український (!) культурний та інформаційний центр, що в Пряшівському університеті є Інститут україністики, що тут знаходяться З'єднана школа ім. Т. Шевченка з українською мовою навчання та український дитсадок, що тут є Спільна українських письменників Словаччини, що тут працюють редакції трьох україномовних періодичних видань Словаччини. І всі ті інституції, за винятком Словацько-українського центру, мають за собою досить довгу історію для того, щоб про них забути.

Залишається лише вірити, що все те не пройде повз увагу найвищих представників обох країн під час їх найближчої зустрічі.

Павло БОГДАН.

Іванові Лабі – 80

У червні цього року минає 80 років з дня народження культурно-освітнього і громадського діяча Івана Лабі. На протяжці десяти років йому з посади голови нашої культурно-національної організації випало на долю формувати обличчя і прямивання Союзу русинів-українців СР на майбутній період.

Іван Лаба народився 3 червня 1940 р. у Вираві Меджилабірського округу в селянській сім'ї. Середню освіту здобув 1957 р. в Меджилабірцях. Закінчив Інститут у справах національних комітетів Міністерства внутрішніх справ і життєвого середовища Словаччини (1985 – 1988). В 1961 – 1965 рр. учителював у селі Гостовиці Снинського округу.

Від 1.1.1965 р. працює методистом, завідувачем відділенням народної художньої творчості, а від 1969 р. він – директор Округного осередку культури Гуменського округу. Від 1.5.1985 р. призначений завідувачем відділом культури Округного національного комітету в Гуменному. Після реорганізації округних національних комітетів в Словацькій Республіці переходить на роботу в новозаснований Округний уряд в Снині і працює у відділі шкільництва і культури (1991 – 2000).

Іван Лаба – організатор і художній керівник танцювальних фольклорних колективів в селах Гостовиці і Пихні Снинського округу. Створив цілий ряд сценаріїв, програм фестивалю культури і спорту в Меджилабірцях, районних фоль-

клорних свят культури русинів-українців СР в селах Убля, Улич, Пихні, Снина, «Ватра ім. Анці Ябур» в Стаціні Снинського округу, Зубне, Руська Поруба Гуменського округу, Підгородь Собранецького округу, в яких місцеві українські національні риси поєднав з технічною вимогливістю і сценічним ефектом.

Водночас Іван Лаба – один з організаторів Фестивалю драми і художнього слова ім. Александра Духновича в Меджилабірцях та Фестивалю духовної пісні в Снині.

В Снинському окрузі сприяв збереженню народних культурних пам'яток архітектури – дерев'яних церков в селах Тополя, Руський Потік, Улицьке Криве, Ялова, Кальна Розтока, Грабова Розтока.

В 1990 – 1994 рр. Іван Лаба – голова Регіональної ради Союзу русинів-українців СР в Гуменному, а в 1999 – 2009 рр. – голова Центральної ради СРУСР в Пряшеві.

Поруч з тим – він член Ради Уряду СР у справах національних меншин та етнічних груп (1999 – 2009), член Міжурядової словацько-української комісії з питань національних меншин, шкільних, культурних та наукових контактів (1999 – 2009), член Президії Світової федерації українських лемківських об'єднань, а в 2010 – 2012 рр. – голова СФУЛО, член Президії Європейського конгресу українців.

Іван Лаба нагороджений Міністерством культури СР званням Заслуженого працівника культури (1989). Президентом

України нагороджений орденом за заслуги III ступеня (2006).

Міжнародний Академічний Рейтинг «Золота Фортуна» в Києві нагородив його медаллю «Честь. Слава, Труд» IV ступеня (2004). Нагороджений відзнакою Управління культури Закарпатської обласної державної адміністрації (2010).

З нагоди життєвого ювілею бажаємо Іванові Лабі міцного здоров'я і сповнення творчих задумів і планів.

На многая і блага лїта!
-мі-

Закарпатський народний хор готується до відзначення 75-річчя колективу

Склад артистів Заслуженого академічного Закарпатського народного хору нараховує більше ста людей. Відповідно і репетиції колектив не може проводити у повному складі, оскільки дозволяється тільки до 50-ти чоловік.

До послабленої карантину артисти майже два місяці працювали дистанційно вдома. Нині ж радіють, що є можливість, хоч і не в повному складі, зате наживо займатися улюбленою справою і разом втілювати нові формати концертів.

Паралельно із репетиціями артисти хору записують пісні на студії звуку, організують різноманітні акції та флешмоби просто неба, до ювілею також готують книгу та фотоальбом.

Артисти хору мають надію, що ювілейний концерт закарпатського народного хору з нагоди 75-річчя відбудеться уже цієї осені. Але у якому форматі, то все буде залежати від ситуації, концерт просто неба не ви-

ключається, прогнозувати щось складно, зауважує художня керівниця хору Наталія Петій-Потапчук.

Золотими літерами в історію хору вписані імена його художніх керівників та головних диригентів М. І. Добродєєва (1945-1946), П. П. Милославського (1946-1954), Д. Є.Задора (1954), М. М. Кречка (1954-1969), М. Я. Попенка (1969-1986), які не тільки організували вокально-хореографічний колектив, а й піднесли його на високий професійний рівень. Їхню наполегливу й благородну працю продовжили О. Й. Щербатий (1986-1992), П. П. Сокач (1992-1997), З. Корінець (1997-2000), М. О. Вігула (2001-2006), а з серпня 2006 – Н. Й. Петій-Потапчук.

Численні закарпатські народні пісні в обробці П. Милославського («За горою високою», «Дівчино, прощай» та інші), М. Кречка («Ой, на плаю», «Не рубай ліщину» та ін.), М. Попенка («Іванку, Іванку», «Ой, співаю, не гадаю» та ін.), твори закарпатських класиків Д. Задора та І. Мартона складають духовно-мистецьку скарбницю не тільки Закарпатського народного хору, але й усієї української хорової культури.

Додаймо, що Заслужений академічний Закарпатський народний хор – постійний учасник Свята культури русинів-українців Словаччини у Свидник від його заснування, часто виступає на різних акціях, організованих Союзом русинів-українців СР чи іншими українськими або словацькими установами і організаціями в Східній Словаччині.

Джерело: Закарпаття онлайн.

К ОТÁЗКЕ TAKZVANÉHO UKRAJINSKÉHO BURŽOÁZNEHO NACIONALIZMU NA SLOVENSKU (7)

Na rokování P. Babej bol podrobený ostrej kritice. Vzhľadom na to, že ju počul prvýkrát, žiadal odročenie zasadnutia, aby mal čas preštudovať materiál, pripraviť stanovisko k prednesenej kritike a veci vysvetliť. Keď bola jeho žiadosť zamietnutá, rokovanie opustil. Na záver Predsedníctva KV KSS schválilo správu o nedostatkoch v práci medzi ukrajinským pracujúcim ľudom. V súvislosti s listom desiatich sa vytvorila osobitná komisia z pracovníkov centrálnych stranických a štátnych inštitúcií na Slovensku na došetrenie v liste uvedených skutočností. Po rozhovoroch s autormi listu, s prvým tajomníkom KV KSS v Prešove J. Šiškom a s P. Babejom 10.-12. 6. 1952, ako sa dalo predpokladať, dospela k záveru o opodstatnenosti kritiky P. Babeja a V. Kapišovského a navrhla uskutočniť určité kadrové opatrenia.⁴³ Už tento fakt nasvedčuje, že celá akcia nebola miestnou záležitosťou, že sa pripravovala s vedomím aspoň niektorých vedúcich funkcionárov KSS. Ďalšie udalosti to potvrdili.

28. 6. 1952 bolo spoločné zasadnutie predsedníctiev ÚV KSS a KV KSS v Prešove, kde sa zopakovala kritika P. Babeja a V. Kapišovského. Predsedníctvo ÚV KSS prijalo rezolúciu o situácii v Prešovskom kraji, ktorá svojím spôsobom reagovala na obidva spomínané listy. Postoje P. Babeja a V. Kapišovského hodnotilo ako pravú úchyľku, ukrajinský buržoázny nacionalizmus, lebo vychádzali z koncepcie ukrajinského národa ako národa

«jednotlitého, triedne nediferencovaného, akoby nemal svoju reakciu». Súčasne sa im vytýkalo, že nebojovali proti národnej vládnosti rusínsko-ukrajinského obyvateľstva, nevychovávali ho k národnej hrdosti a socialistickému vlastenectvu a nevzdvihovali robotnícke a roľnícke kádre. Nedostatky v ekonomickom rozvoji Prešovského kraja sa pripísali na účet činnosti «zradcovskej skupiny R. Slánskeho». Predsedníctvo ÚV KSS uložilo KV KSS v Prešove prehliabť ideologický boj proti všetkým prejavom nacionalizmu – tak slovenského, ako aj ukrajinského – a odvolať P. Babeja z funkcie predsedu Prípravného výboru Kultúrneho spolku ukrajinských pracujúcich a ďalších funkcionárov, ktorí nesprávne chápu túto organizáciu.⁴⁴ Neskôr boli do skupiny buržoáznych nacionalistov zaradení viacerí ďalší politici, vedci a umelci G. Žatkovič, V. Karaman, I. Rohal-Il'kiv, V. Grendža-Donskij, I. Paňkevič, O. Zilynskyj a iní.⁴⁵ Potom sa začala kampaň boja proti «ukrajinskému buržoáznemu nacionalizmu» v rámci prerokovania rezolúcie Predsedníctva ÚV KSS v základných organizáciách vtedajšieho Prešovského kraja a na stránkach tlače. Neoddeliteľnou súčasťou všetkých kampaní v 50. rokoch bola tzv. sebakritika. Publikované články o buržoáznych

nacionalistoch vychádzali síce z rezolúcie Predsedníctva ÚV KSS, ale svojím obsahom a tónom prekračovali jej rámec. Hovorilo sa v nich už o «zločinnej činnosti», o «službe medzinárodnému imperializmu» atď. a UNRP sa dala nálepka «organizácie úzkeho kruhu ukrajinských nacionalistov a katolíckeho kléru».⁴⁶ Kritika ukrajinského nacionalizmu odznela aj na celoštátnej konferencii KŠČ v decembri 1952 v diskusnom príspevku I. Gabaľa.⁴⁷

Pre päťdesiate roky bolo charakteristické, že politické a ideologické opatrenie sprevádzali a niekedy dokonca im predchádzali policajné kroky. Ako som už spomenul, bezpečnostné a spravodajské zložky v rezortoch vnútra a armády hneď po oslobodení sledovali pozorne dianie v ukrajinskej emigrácii a činnosť Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA). Už r. 1945 zatkli a vyšetrovali niekoľko osôb, vyslaných ukrajinským emigračným centrom v Nemecku na vybudovanie ilegálnej spojovacej siete cez ČSR s podzemím v Poľsku a na Ukrajinu. Koncom r. 1945 boli zatknutí v ČSR náčelník hlavného štábu UPA Dmytro Hrycej a ďalší dvaja členovia štábu. Začiatkom decembra 1945 boli pri pokuse o prekračenie hraníc pri Českej Kubici prichytení ďalší vedúci činitelia OUN: B. Rekečuk, J. Kapko a

J. Germanýč (referent OUN pre ČSR).⁴⁸ 24. 1. 1947 zatkli česko-slovenské orgány pri ilegálnom prechode hraníc V. Kovalyka (pseudonym Ziliňskij), banderovského kuriéra, ktorý niesol písomnosti z Poľska do ústredia v Bavorsku. Od tohto zatknutia viedla cesta k odhaleniu spojovacieho kanála, ktorý sa opieral o gréckokatolícku faru v Prahe u Sv. Klimenta. 14. 3. 1947 bezpečnosť zatkla P. Hučku, gréckokatolíckeho farára, ktorý predtým pôsobil na východnom Slovensku. Na fare v Prahe sa našli dokumenty gréckokatolíckeho kňaza z obce Krajná Bystrá, okres Svidník, T. Pryšliaka, ktorý dostával letáky z Poľska. Neskôr bol vydaný zatykač na S. Sabola, provinciála Sv. Bazila, pôsobiaceho najprv v Stropkove, potom v Prešove.⁴⁹ Ten však zatknutiu unikol útekom do Česka a potom do zahraničia.

V súvislosti s uvedenými zatykaniami si bezpečnosť začala pozornejšie všímať gréckokatolíckej fary a rehole na východnom Slovensku. Vzniklo podozrenie, že do akcie je zapojené aj gréckokatolícke biskupstvo v Prešove. Povereníctvo vnútra 17. 12. 1947 oznámilo však Ministerstvu vnútra, že napriek všetkým podozreniam zo spolupráce s UPA a maďarskou spravodajskou službou nebolo dosiaľ zistené nič konkrétneho proti biskupovi P. Gobjičovi.

«Menovaný po oslobodení sa hlási k národnosti ukrajinskej, politicky sa nijako neexponuje a jeho pomer k terajšiemu štátnemu zriadeniu je vlažný».⁵⁰ V lete 1948 vykonala Štátna bezpečnosť prehliadku v gréckokatolíckych kláštoroch v Prešove, Michalovciach a Stropkove a zatkla niekoľko rehoľníkov, rehoľníč a osoby, ktoré ilegálne prekročili česko-slovenské hranice z Poľska a Ukrajiny a v ČSR na základe falošných údajov dostali naturalizačné listiny a štátne občianstvo. Bezpečnosť mala podozrenie, že práve tieto osoby by mohli byť príslušníkmi civilnej siete UPA, čo sa vraj v niektorých prípadoch potvrdilo.⁵¹

Michal BARNOVSKÝ.
Historický časopis, r. 44, 1996,
č. 1, str. 64 – 82.

⁴³ SNA, fond ÚV KSS, kar. 820. Komisia navrhla odvolať P. Babeja z funkcie predsedu prípravného výboru Kultúrneho spolku ukrajinských pracujúcich (KSUP) a z vedenia a aparátu KSUP I. Prokipčaka, J. Sopku, Š. Lichvara a F. Lazoryka.

⁴⁴ Tamže.
⁴⁵ GAJDOŠ, M. – KONEČNÝ, S.: Postavenie Rusínov-Ukrajincov, c.d., s. 101.

⁴⁶ Pozri Družno vpered, 1952, č. 9, č. 10, 1953, č. 1. Tiež KAPIŠOVSKÝ, V.: c.d., s. 165-167.

⁴⁷ Pravda, 22. 12.1952.
⁴⁸ FIALA, J.: Zpráva o akcii B. Praha 1994, s. 52.

⁴⁹ Tamže, s. 164-165.
⁵⁰ Archív MV ČR. Praha, fond 305-389-3, s. 90.

⁵¹ SNA, fond PV (sekr.), kar. 193, č. sp. 8169/48.

Він – один з багатьох абсолютів Середньої одинадцятирічної школи з українською мовою навчання в Пряшеві (тепер Об'єднана ОШ і Гімназія ім. Т. Шевченка), що робили і роблять добре ім'я Словаччині (тодішній Чехословаччині) і прославили її далеко у світі.

Йосиф Ярабинський прийшов студіювати в Пряшів з Орябини Старолубнянського округу в 1958 році. Він та інші учні були добре підготовлені з основних шкіл для навчання. Але чимось від ін-

закінчив свою активну діяльність.

Його життєвим зразком з молодих років були брати Лацо Павлович і Рудо Павлович, футболіст і тренер Йозеф Кухар, в якого була надзвичайна футбольна техніка, але й інші прямишівські футболісти. Він як молодий гравець став членом олімпійської команди ЧССР на Олімпійській грі 1968 р.

Свою тренерську роботу починав у «Спарті» Прага як тренер молодіжної команди. Перший його успіх як тренера був близько Орябини

Славний уродженець Орябини Футболіст і тренер Йосиф Ярабинський

ших учнів відрізнявся. Проявляв надмірний інтерес до спорту, особливо до футболу (щодня на шкільному майданчику учні грали футбол, волейбол, баскетбол). Учитель фізкультури Іван Бован прославив футбольну команду школи тим, що вона серед прямишівських шкіл займала попередні місця. Йосиф Ярабинський з перших місяців

– в Попрадї. Як він сам говорить, «завжди мене кличуть туди, де біда». Він одержав пропозицію з Пряшева у 1984 році, де тоді була команда, призначена на неспіх. Мала багато проблемних гравців, які не дуже хотіли тренувати, відчувався у них моральний занепад. Йому не дуже хотілось туди йти.

«Коли прийшла пропозиція з Пряшева, я порадився з моїм старшим тренером Євженом Гадамчиком з Острави, який мені сказав: «Йди туди, мусиш пройти через «пекло». Він послухав його і почав тренувати Пряшів, де не була легка робота. І наперекір багатьом труднощам йому вдалось зберегти Пряшів у першій лізі. В наступному році під його керівництвом з другої ліги дістав до першої Нітру. І так почалась його успішна тренерська робота.

Додаймо, що Йосифові Ярабинському як єдиному з клубу «Спарта» Прага вдалось придбати п'ять титулів чемпіона Чехо-Словаччини. Крім того, він за межами Чехо-Словаччини як тренер працював в іспанській Севільї, турецькій Анкарї та в інших славних футбольних командах.

Пропозицію мав і на асистента репрезентаційної команди Чехо-Словаччини. Але він її не прийняв. Чому? «Бо йду туди, де повністю відповідаю за команду».

Свою багату тренерську роботу Йосиф Ярабинський закінчив як перший чехо-словацький тренер у китайському Теда Тіаніне в 2007-2008 рр.

Андрій БАЛЕНЧИН, ст.

З думок Йосифа Ярабинського:

- Футболісти – не роботи, запрограмований футбол ніколи не буде перемагати.

- Великий футбол належить великому місту. Ніколи мені не любилось, що у першій лізі грають сільські команди.

- Я не алібіст, щоб завдячитись гравцям, функціонерам і медіам.

- То не конфлікт з гравцем, коли викину того, хто систематично не тренує і не дотримується моралі.

В Австрії з'явився аудіогід українською мовою

Ініціатива у віденській художній галереї Альбертіна реалізована в рамках проекту Олени Зеленської

Запуск аудіогіда був ініціативою дружини президента України Володимира Зеленського – Олени Зеленської. Його перекладали й записували протягом чотирьох місяців.

Аудіогід містить історію створення та цікаві подробиці про шедеври світового класичного

модерну з музейних експозицій «Від Моне до Пікассо», у які входять твори Моне, Ренуара, Тулуз-Лотрека, Сіньяка, Матісса, Мунка, Пікассо, Модільяні, Шагала, Малевича, Кокошки та інших.

Українською можна прослухати екскурсію парадними залами палацу, побудованого в стилі класицизму, який відтворює культуру епохи Габсбургів.

ZAXID.NET, 5.6.2020 р.

Сторінки минулого (8)

Бабин Потік – Babin Potok (місцева частина села Терня), окр. Пряшів

Бабин Потік знаходиться поблизу давнього укріплення Городисько, існування якого археологи відносять до 10 – 12 ст. (декотрі дослідники існування укріплення пов'язують з великоморавським періодом, проте існування однойменного поселення засвідчене першою письмовою згадкою з 1427 р.), а також неподалік русько-українських поселень, як Гералтів (перша письмова згадка з 1339 р.), Жатківці (виникло перед 1345 р.), Завадка (перша письмова згадка з 1600 р.).

Поселення Бабин Потік відоме під такими назвами: Balarathokakuzy (1310), Babarataka (1334), Balpotok (1773), з 1948 р. – Бабин Потік. В 1787 р. осада мала 25 домашніх господарств і 181 жителя, в 1825 р. – 27 будинків і 213 жителів.

Як у назві Городиська, так і в найменуванні Терні місцеві жителі зберегли до наших днів властиве для східнослов'янських мов, в тому числі для української мови, повноголосся, сполучень -оро-, -оло-, -ере-, -еле- (нормативне словацьке найменування – Hradisko). Найменування Терня (в словацькій мові tŕnie) за значенням відповідає українському терням (в однині терен) – зарості колючих рослин.

Дослідники припускають, що назва Бабиного Потіку пов'язана з назвою місцевої долини чи потоку і з давньою слов'янською богинею тиші і спокою, родючості і здоров'я, домашнього благополуччя – Бабою. Вона разом з Ладою нале-

жить до пантеону слов'янських божеств. (Поблизу Пряшева існує село Лада, назву якого дослідники пов'язують з слов'янською богинею кохання й подружжя, врожаю, родючості, богинею світової гармонії.)

Бабин Потік вперше згадується 1310 року як володіння угорських землевласників Текулів. При поділі майна землевласників в 1334 р. в селі наводяться дві частини – Вишній Бабин Потік і Нижній Бабин Потік. По сусідству з Бабином Потіком в 14 ст. існувало поселення землевласників Посалака. В Бабиному Потіці могло бути місце поклоніння божеству.

Словацька дослідниця Александра Хомова, між іншим, пише: «Pomenovanie Baba sa rovaže za časté pri kopcoch zaobleného tvaru, pričom toto meno má základ v ide. koreni *bab-/bob- označujúceho niečo vyduté, oblé a pod., pripúšťa sa aj základ vo vlastnom mene, resp. v mytologickom pomenovaní slovanskej bohyně Baba, ktorá sa stotožňovala s búrkovým mračnom a bola symbolom nebezpečenstva.» (Príspevok k apelatívnomu základu slovenskej hydronymie v povodí Torusy.)

В Терні з-поміж всіх жителів (1316) статистика 2011 року реєструє вже лише 50 греко-католиків. Проте більшість жителів навколишніх русько-українських поселень ще зберегла своє греко-католицьке віросповідання. Завадка і Жатківці через зменшення кількості жителів в 1991 році були приєднані до Гералтова.

В Гералтові існує греко-католицька церква Різдва Пресвятої Богородиці (1784). В Городиську замість колишнього села вже переважають хати і дачі, проте збереглась

тут греко-католицька церква (храм Іспенія Пресвятої Богородиці, 1780 р., – національна пам'ятка культури). Священнослужителем місцевих віруючих в 1971 – 1983 рр. був випускник Православного богословського факультету в Пряшеві, о. Василь Кочемба (23.9.1937 – 23.12.1998), автор поетичної збірки «З неба і землі» (1991).

Що тут жили русини, свідчать місцеві хотарні назви, такі як (в Гералтові) поля Голиця, Горбки, Борожиська, Дальник; (в Жатківцях) – Нижє села, ліси Дубини, Середник, назви поля – Меджі пути, Гай; (в Завадці) – За Горбком, на Кривулі.

З Гералтова походили Олександр Дзіяк (15.9. 1889 – 25.4.1929) – педагог і культурно-освітній діяч; Марія Дуфанець (14.10.1903 – 16.5.1980) – педагог, поетеса; Олексій Лазорик (13.12.1934 – 7.7.2015) – педагог, завідувачий кабінетом української мови колишнього Крайового педагогічного інституту в Пряшеві.

З Жатковець веде свій рід Юрій-Калман Жаткович (14.10.1855 – 25.9.1920), історик, етнограф, церковний та громадський діяч (народився в Ужгороді); тут народилися Олександр Дзіяк (15.9. 1889 – 25.4.1929), педагог і культурно-освітній діяч; Франтішек Борц (24.8.1926), педагог, шкільний інспектор, автор книжки про історію Гералтова, Жатковець і Завадки (Пряшів, 2009).

Процес національної асиміляції місцевих русинів-українців йде невинним кроком. Ще в 60-х – 70-х роках минулого століття первинні організації КСУТу в цих краях належали до найактивніших у Пряшівському окрузі. В Городиську слід предків залишився хіба що на місцевому цвинтарі, а азбука тут зникла разом з колишніми його жителями.

-мі-

В Андрійовій чергувалось більше учителів. Але довшу і успішну діяльність тут розгорнув директор школи Вікентій Федор з жінкою. В Андрійову він прийшов в 1953 році і доклав всіх зусиль до всебічного піднесення культурного рівня

З хроніки наших сіл

Андрійова

В 1427 році Андрійова належала Маковицькому панству, в якому чергувалось більше феодалних сімей. Після ділення колишньої Шариської жупи на адміністративні райони, в 1694 році Андрійова належала домінії Ерделі. В Маковицькому панстві знаходимо село і після реорганізації жупи в 1718 році. Згідно з урбаріальними списками з 1720 року, що зберігаються в Пряшівському державному архіві, в селі було 19 колонів, тобто підданих хліборобських сімей.

Селяни сторіччями жили в злиднях, про що свідчить і запис на церковній книзі, який наводить, що в 1785 році великі морози і сніг знищили озимі культури на всьому хотарі. Неврожай і епідемії були мітлою населення в минулому, як про це свідчать статистичні дані. Так, наприклад, в 1900 році з загальної кількості 379 жителів на чужині перебувало 46. Однак раніше тут було набагато більше жителів, а згаданий перепис з 1842 року наводить в селі і млин з млинарем Юрком Капланом.

За часів панування Йосифа II

і під час перепису населення в 1787 році в Андрійовій знаходимо 80 хат, в яких жили 88 сімей з 454 душами. Шематизм

прямишівського греко-католицького єпископства з 1823 року наводить в селі 693 віруючих. Однак після критичних років голоду і епідемії в 1830 і 1846 роках вже й офіційна статистика з 1869 року наводить в Андрійовій лише 360 жителів. Повільним зростом кількості жителів в 1910 році в селі вже жила 481 душа. Тоді старою села був Андрій Штець. З того часу Андрійова зазначає підпадаючу тенденцію кількості жителів, яка усталилась на цифрі 420 жителів, що живуть в 103 хатах.

жителів і повного усунення неписьменності. Як бувший артист УНТ, Вікентій Федор велику увагу звертає розвиткові драмколективів, влаштовує культурні вечори та театральні вистави, причім йому видатно допомагає його жінка Марія – також учителька. Остання веде місцеву бібліотеку та є добрим пропагандистом книжкової культури.

Михайло ДУБАЙ.

«Дружно вперед»,

№ 4, 1967, стор. 20 – 21.
(Попадається зі скороченнями).

Віктор ДОБРЯНСЬКИЙ (З нагоди 160-річчя з дня смерті)

Віктор Іванович Добрянський (1816 – 12.6.1860) – закарпатсько-український шкільний діяч, публіцист; старший брат Адольфа Добрянського (19.12.1817 – 19.3.1901).

Народився в Рудльові в Східній Словаччині, де його батько до 1824 р. працював священником. Теологічну освіту здобув у Відні, після чого, не одружившись, став священником і поступив на службу в прішівське єпархіальне управління, де якийсь час працював помічником секретаря єпископа. В 1840 р. – префект інтернату фундації Августина Бечей для дітей збіднілого дворянства. В 1847 р. – секретар єпископа Прішівської єпархії, радник та нотар консисторії. В революційних 1848-49 рр. якийсь час стримується в Галичині.

Після поразки угорської революційної армії біля Вілагоша 13. VII. 1849 р. очолює делегацію (Віктор Добрянський, Адольф Добрянський, Олександр Яницький, Йосиф Шолтес, віденські українці-лікари Михайло Висаник та Вікентій Алексевич), що 19. X. 1849 р. від імені закарпатсько-українського населення пред'явила австрійському імператору та його уряду свої вимоги. Того ж таки року в новоствореній Ужгородській національній області (Унгська, Мараморська, Березька та Ужанська столиці), де провідну роль грав Адольф Добрянський, Віктор займав посаду обласного шкільного інспектора і перетворював у життя указ міністерства освіти віденського уряду про переведення навчання в школах Австрії на материнську мову.

Коли після трьох місяців область було скасовано і прилучено до Кошиць (1850), Віктор Добрянський став тут шкільним радником нового комісарства. Завів у кошицьку гімназію російську мову як предмет. В цьому самому році призначено його каноником Прішівської єпархії. Викладає в кошицькій гімназії грецьку мову. Є активним членом заснованого О. Духновичем «Прішівського літературного заведення». Коли в 1852 р. до Прішівської гімназії (6 класів) було приєднано і два класи

філософії, що раніше належали до університету, разом з О. Духновичем, який безплатно взявся викладати руську та латинську мови, В. Добрянський безплатно викладав грецьку класичну літературу.

В 1853 р. Віктор Добрянський – член однієї з комісій кошицького адміністративного управління. З цієї посади дбає про достаток галицьких українських підручників, головне для ужгородської вчительської препарандії. Складав підручник віршування для гімназії, рукопис якого, мабуть, загубився.

На свій час був дуже культурною людиною. Позитивно ставився до української народнорозмовної мови і засуджував мовну боротьбу, яка в його часі в Галичині набирала все гостріших форм. Характерним для його мовних позицій є вирок: «Хай пише кожний, як уміє, а загальне признание буде долею, перед якою те, що добре, не втрапить переконливої сили».

Співпрацював з «Вістником для русинів Австрійської держави» і в своїх кореспонденціях із Кошиць та Прішева висловлювався до культурних, політичних і господарських справ. В 1859 р. захворів на селезінку.

Розчарувавшись в доброзичливості внутрішньої політики Габсбургської імперії, психічно занедужав і 18 березня 1860 р. наклав на себе руки пострілом із пістолета.

Помер 12 червня 1860 р. і похований поряд з Духновичем – в крипті Прішівського кафедрального храму.

Словацький письменник Йонаш Заборський в листі до Мартіна Гатала від 24 травня 1867 р. про оточення Віктора Добрянського написав був: «Це люди, при яких вчений Віктор Добрянський, каноник, за найкраще вважав застрелитися». В іншому листі від 5 травня 1860 р. Й. Заборський писав: «Був це один із двох слов'ян, які знаходяться у цілій прішівській дієцезії».

Дж.: Корнило Заклинський: «Віктор Добрянський» (за рукописом); Дукля, 1967, ч. 4..

Звичаї нашого села СІНОКОСИ, ЖНИВА, ДОЖИНКИ

Система календарних свят й обрядів становить одну з найважливіших частин традиційно-побутової культури, оскільки визначає життя селянина-хлібороба протягом цілого року. Кожен цикл обрядовості приурочувався, з одного боку, до природних явищ (зимовий, весняний, літній та осінній період), з іншого, – до відповідних видів сільськогосподарської діяльності. Календарні звичаї та обряди русинів-українців Словаччини встановлювалися літургійним циклом православної та греко-католицької церкви, які, дотримуючись старого юліанського стилю до 1989 року, в окремих селах мали переважно спільний календар народних свят, з якими пов'язані відповідні звичаї календарного циклу. Саме обряди, ритуали та свята, пов'язані з цілою низкою народних вірувань та повір'їв, і є найважливішими складовими компонентами народної духовної культури.

Одним із звичаїв та обрядів, пов'язаних із трудовою діяльністю людей, було косіння й сушіння сіна та відповідними піснями, пов'язаними з одним з найважливіших етапів в житті селянина, або як їх називали, *трав'янки*, *лучны шпіваньки*, *майдановы*, *поляновы шпіваньки*, або, як їх ще називали *горовы шпіваньки*. Виконувалися вони жінками, дівчатами та чоловіками під час косіння та сушіння сіна:

▲ Кісьба зернових.

*Уж приходит Петра,
та буде грабана,
Буде то веселе на
горах шпіванья.
Жены будут грабати,
хлопи будут косити,
З дому лем шя будут
пирогы носити.
Подьме мы на горы,
грабати на взоры,
Жебы были повны
на зиму стодолы.
Кед выйду грабати,
так буду шпівяла,
Аж шя буде на Плачкач
сосна розвивала.
Награбала-м шіна
в Великій долині,
Ид, милый, вытягни
на верх на чатыні.
Грабме, дівкы, шіно,
то красна робота,
Подьме вечур дому,
бо гнеска субота.
През тижден грабаме
та шя наробице,
А гнеска субота,
та шя полюбиме.
(с. Якуб'яни)*

Одним з найцікавіших, найсвоєрідніших і найвагоміших звичаїв літнього періоду скотарсько-землеробського господарства русинів-українців Словаччини є звичай **майданити**, який ще в другій половині минулого століття побутував на лісових галявинах Списької Магури і сприяв збереженню їх традиційних форм господарювання в

селі Литманова, для якого найбільш характерним є широкі поляни, високогірські луки, на яких литманівці перебували під час сінокосів та сезонного літнього випасу худоби. Майданити починали на свято Петра і Павла, а закінчували здебільшого початком зернових робіт. На майдани брали із собою також худобу. На майданах проживали по кілька днів у своїх дерев'яних *хыжках*, *шпах*. Траву косили три аж п'ять косарів з одного газдівства, а жінки й дівчата розбивали покоси, згрібали й сушили сіно, яке зберігали в копцях на *островах*. Сухе сіно звозили додому в село на *драбняку* і складували до *причілка* в стодолі.

Після щоденної важкої праці на майданах вечорами біля окремих хатинок сходилися дівчата та парубки – співали, розважалися. Хлопці приходили з гармоникою, співали *майдановы шпіванькы*:

*Дайте, боже, тепла, ей,
і слунка ярого,
Бо ме награбали, ей,
сіна зеленого.
Грабай, мила, грабай,
ей то зелене сіно,
Ды бы я грабала, ей,
бы шя мі хцело.
Грабай, мила, грабай,
ей то зелене сіно,
Ды я бы грабава, ей,
не мам накошено.
Кед собі зашпівам, ей на
тым вершкы, на тым,
Учує мя милый, ей,
сой і на дешятым.
Голосок дубовый,
нота березова,
Хто мі го зашпіват, ей,
фраїречка моя.
(с. Великий Липник)*

Період перед жнивими називався *переднівка*, *доновинькы*, *предновок* – це був відрізок часу між двома святами Яном та Петром, тобто перед новим хлібом. Йдеться про найважчий хліборобський період, коли закінчувалися запаси харчів, а новий хліб ще тільки дозрівав.

Надія ВАРХОЛ, Йосиф ВАРХОЛ.
(Далі буде).

УКРАЇНСЬКА МІЖВОЄННА ПЕРІОДИКА В БІБЛІОТЕКАХ МІЖВОЄННОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ І ФРАНЦІЇ

З продовженням пошуків рідкісних та унікальних матеріалів і документів у фондах та колекціях Архіву Мґр. Олега Павліва ім. Проф. Володимира Кубійовича та Приватної бібліотеки Олега Павліва ім. Григорія Сковороди (дочірні інституції Товариства «Опір Західної України» (м. Прага, Чеська Республіка) вдалося віднайти вельми рідкісні каталоги іноземної і слов'янської періодики у фондах національних і міських бібліотек міжвоєнної Чехословаччини і Франції, в яких надрукований зокрема перелік всіх на той час українських періодичних видань, котрі виходили друком в окупованій СРСР і Польщі Україні та на еміграції і котримі укомплектовувались національні і міські бібліотеки міжвоєнної Чехословаччини та Франції.

Відзначити слід упорядкований Б. Унбергауном та А. Мазоном 220-сторінковий каталог «Слов'янська періодика в бібліотеках Парижа» (Париж, 1929 р.) і упорядкований д-ром Й. Бечкою та д-ром В. Фохом 1345-сторінковий (!) каталог «Іноземна періодика в бібліотеках Чехословацької Республіки» (Прага, 1929 р.).

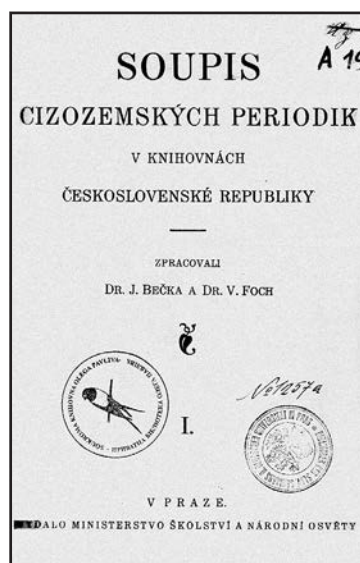
У французькому каталозі опу-

бліковані десятки українських міжвоєнних газет і журналів, котрими були укомплектовані бібліотеки міжвоєнної Парижа, а в чеському каталозі опубліковані сотні українських міжвоєнних газет і журналів, котрими були укомплектовані бібліотеки міжвоєнної Чехословацької Республіки.

Для сучасних науковців (істориків, краєзнавців та українців

тив) ці каталоги можна вважати своєрідними путівниками з історії української міжвоєнної періодики в буквальному значенні, оскільки в каталогах упорядниками зазначені в алфавітному порядку не тільки дані про те чи інше видання (назва, засновник і видавець видання; місце і періодичність видання тощо), але й дані про те, в якій саме бібліотеці міжвоєнної Чехословаччини те чи інше періодичне видання зберігалось і, значимо, де воно може зберігатися і сьогодні, даючи змогу сучасним науковцям віднайти бажану їм українську міжвоєнну газету чи журнал в бібліотеках сучасної Чеської Республіки.

Віднайдені міжвоєнні французькі і чехословацькі каталоги представляють собою не тільки історичну, але й практичну цінність для сучасних науковців.

▲ Обкладинка каталогу «Іноземна періодика в бібліотеках Чехословацької Республіки» (Прага, 1929 р.) (Джерело: Приватна бібліотека Олега Павліва ім. Григорія Сковороди).

Каміл КАСАН,
Прага.

Гумор

Парашутист розповідає своїй подрузі:

- Яюсь в одному стрибку заплуталися у мене стропи. Пам'ятаю, впав на якийсь дах, проломив його і відключився. Потім відкриваю очі і бачу навколо себе світло, і підходять до мене ці ... білі з крилами за спиною ...

- Не вже ангели?
- Ні, бройлери.

* * *

Увечері на лавці в парку сидить хлопець і дівчина. Хлопець обмацує її спину. Нарешті дівчина запитує:

- Що ти робиш?
- Глядаю груди.
- Груди попереду!
- Там уже глядав....

* * *

У житті головне не лінуватися. Захотів поспати? - Поспи..

НОВЕ ЖИТТЯ

№ 10,40 € Штвртрічне предплатне 2,60 €

Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlaču. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 70. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlaču. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видеа Союз русинів-українців СР. Рік видання 70. Головний редактор Мiroslav Iljuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Прішів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.